

Ивица Тодоровић – Са штитом или на њему (Одговор на кризу српског националног идентитета)

Традиција није обожаванье пепела,

већ преношење ватре.

Аутор: Тодор Вулић

Књига др Ивице Тодоровића *Са штитом или на њему*, објављена крајем 2025. године, представља дело које сумира ауторов дугогодишњи научни рад у области етнологије и антропологије. Аналитички посматрано, књига овог научног саветника Етнографског института САНУ, позиционирана је као одговор на кризу српског националног идентитета у 21. веку. Централна тема дела је мистерија српског етноса и анализа стратешких праваца његовог опстанка у савременом добу. Аутор у њему истражује начине и методе (етнолошке, антрополошке и религиолошке) у функцији очувања етничког идентитета пред спољним и унутрашњим изазовима. Поред разматрања српске идеје и мисије, он анализира и дубље, метафизичке и културно-историјске аспекте онога што чини српски народ посебним ентитетом.

Мит као облик спознаје

Тодоровићев метод је заправо етно-антрополошка реконструкција **смисла** који народ придаје сопственој прошлости, при чему фокус није на сувим фактографским подацима, већ на доживљају историје. Тодоровић не посматра мит као „неистину”, већ као специфичан облик **духовне стварности и колективне свести** који обликује историјско деловање народа. Он анализира митске концепције о Србима као „заветном” народу, истражујући како се те представе рефлектују на савремени национални идентитет и његову одбрану; повезује етнолошке податке са митским матрицама проучавајући „базичне структурне моделе” који чине костур српске традиционалне културе. Аутор митску историју користи као алат за разумевање савремених геополитичких и културних изазова, јер разумевање ових дубинских слојева помаже у очувању идентитета у условима глобализације.

Концепт идентитетске одбране

Да ли – као што пише у Тодоровићевој књизи – **постоји нешто у односу Запада према Србима што је тешко објаснити на разумском нивоу. И шта би то, у ствари, могло бити?** Срби су, према аутору, брана западном материјализму и глобализму, што их чини „метама” у дубљем, духовном рату. Срби страдају зато што представљају „сметњу”

великим системима (било да су то империје, тоталитарни режими или модерни глобализам) због своје непокорности и верности етничкој традицији. Улога Срба је да покажу да постоји нешто изнад пуког биолошког опстанка. Стога је агресивна активност западног глобализма на разарању српског идентитета смислена, јер идентитет није само пасивна културна карактеристика, већ активни механизам одбране. Главни закључак је да се идентитет брани кроз живу праксу целокупне духовне културе. Тодоровић аргументује да обичаји нису само фолклор, већ кључни стубови који обезбеђују континуитет српских наследних лоза и духовног јединства. Систем српских завета, од којих је најснажнији Косовски завет, функционишу као морални и стратешки оријентир у преломним епохама. Они су брана глобализму и националној деструкцији. Аутор показује и недвосмислено доказује да је **српска идеја фундаментално супротстављена моделима понашања и културним моделима које намеће савремени глобализам**. Прихватање тих модела води ка уништењу изворног идентитета и претварању народа у „карикатуру сопствених идеја”. Срби се данас налазе на раскршћу где опстанак етноса зависи од повратка изворним духовним вредностима. Без духовне традиције, идентитет постаје празна љуштура па – или ћемо очувати свој духовни „штит” или ћемо као народ престати да постојимо.

„Нови Израил” и „Нови Вавилон”

Дакле, аутор сугерише да Срби у модерној историји имају специфичну, готово ирационалну улогу — да буду **препрека глобалним хегемонима**. У *Житију светог Саве* Доментијан је још у 13. веку повукао типолошку паралелу старозаветних личности са српским светитељима. Концептом „Новог Израиља” он није видео српску државу и цркву као локалне ентитете, већ као учеснике у универзалној драми човечанства. У савременом контексту, Тодоровић суштински повезује Доментијанову теолошку визију са живим етничким и културним структурама које су обликовале српску националну свест кроз векове. За аутора концепт „Новог Израиља” у савременом добу прелази из домена теологије у домен директног отпора глобализму, који он види као „Нови Вавилон”. Модерни глобализам тежи да избрише националне и верске идентитете како би створио масу потрошача. Савремени притисак на Србију (питање Косова, Републике Српске, скандалозне оптужбе за геноцид народа који је његова највећа жртва) заправо су покушај да се идентитетски уништи етнос који одбија духовну и културну асимилацију, и који сведочи о другачијем систему вредности. Сливање у безимену глобалну масу је најгори сценарио јер подразумева духовну смрт, која је гора од физичке.

Етнос као енергетски систем

Тодоровић у свом раду често користи методолошки разрађен концептуални апарат — који би се, по нашем мишљењу, могао упоредити са приступом Лава Гумиљова — прилагођавајући га српском етничком контексту. Наиме, Гумиљов дефинише етнос кроз специфично поље енергије (кроз етничку енергију), при чему би се могло рећи да се и Тодоровић, преко свог суштински оригиналног приступа, на то надовезује кроз анализу „српске тајне” и духовне енергије што омогућава опстанак народа упркос тешким историјским условима. Гумиљов одређује „пасионарност” као вишак специфичне енергије која појединце покреће на деловање превазилазећи нагон за самоодржањем. Управо на тој

основи Тодоровић истражује појединце и групе **који у заветним моментима делују изнад биолошког нагона за опстанком, водећи се метафизичким идеалима**, чак и када је то политички или физички погубно. Док Гумиљов истиче везу етноса са биосфером из окружења, Тодоровић наглашава важност традиционалног начина живота и повезаности са земљом и прецима као одбрану против дезинтеграције идентитета. Тодоровићева теза о „идентитетској одбрани” заправо је научни покушај да се спречи фаза „етничке ентропије” коју је Гумиљов описивао као коначни пад виталности једне нације. И на крају, обојица аутора посматрају народе кроз дуге историјске циклусе.

Концепт заветног народа

Концепт Срба као заветног народа није само теолошка или историјска категорија, већ кључни етнолошки и антрополошки механизам који дефинише опстанак и идентитет српског етноса. Идеја завета није мртав фолклорни остатак, већ активни део „народне душе” и жива стварност. Аутор у ствари говори о читавом систему завета (укључујући светосавски, косовски, па и локалне заветне крстове и литије) који чине кохерентну српску духовну структуру. Тиме **он концепт заветности заправо легитимише као „кичму” српског колективног несвесног. Зато Косовски завет није само историјско сећање, већ централни енергетски код српског етноса**, што директно кореспондира са Гумиљовљевој идејом о покретачкој снази народа. Следствено Тодоровићевим увидима, могли бисмо закључити и да је Косовски завет – уз његова сложена испољавања у повести – оваплот врхунске пасионарности. Избор „Царства небеског” није политички пораз, већ свесна одлука која је српском етносу обезбедила **духовни континуитет** који траје вековима након физичког пада средњовековне државе. Завет функционише као непроменљиви софтвер (скуп инструкција, програма и података) који се активира у кризним ситуацијама. Када је биолошки опстанак нације угрожен, овај „митски код” покреће идентитетску одбрану. Завет је трансгенерацијски преносни механизам који спречава „етничку ентропију” (растакање народа у безличну масу). Завет држи српски етнос у стању сталне виталности, јер појединцу даје осећај припадности метафизичком, а не само биолошком реду. Он је управо онај штит из наслова, а одрицање од њега у име прагматизма води ка „биолошком битисању без смисла” (што је према Гумиљовљевој терминологији фаза обскурације или коначног нестанка етноса). **Аутор заправо „дешифрује” Косовску битку као тачку у којој је српски народ заложио своју физичку егзистенцију за вечни идентитетски образац.**

Српски генетски кодови

У својим радовима и разматрањима Тодоровић специфично тумачи генетске податке, фокусирајући се и на наслеђе три доминантне линије које чине генетско језгро савремених Срба, на: 1) **хаплогрупу I2** (односно њену „динарску” варијанту) коју он види као једно до кључних обележја Срба југоисточне Европе и један од могућих доказа српског континуитета на подунавско-панонско-балканско-карпатским просторима; ова хаплогрупа, посматрана у ширем смислу, баштини слојеве српског бића који су од старина везани за Подунавље и околне просторе, наslaњајући се на староевропско „палеолитско” и „протословенско” наслеђе; 2) **хаплогрупу R1a** (пре свега „индоевропску” и такође „прасловенску”) која Србе везује за ширу словенску заједницу и „северну”

компоненту српског порекла, свеprisутну на огромним евроазијским просторима; 3) **хаплогрупу E1b1b-V13**, са њеним „старобалканско-макрословенским“ наслеђем које је системски распрострањено не само у оквиру садашњег српског већ и широм „словенског“ света, заједно са с њим (још у древности) повезаним групацијама. Преко ове три основне предачке лозе – али и преко разних других, потврђено српских генетичких грана и показатеља – може се пратити и она „биолошка нит“ која је повезана са етногенетским и културним обрасцима што су обликовали борбени етос и витешки дух, касније инкорпориран у Косовски завет

У културолошком смислу, слојеви ранијег наслеђа су у српску традицију унели култове соларног симболизма попут Видовдана. Стара традиција и стара вера (словенске и друге претхришћанске представе) нису сасвим нестали, већ су кроз генетику и народне обичаје (завете и славе) ушли у састав новијег српског православног идентитета. Да ли то, притом, значи и да између биолошке структуре и склоности ка одређеним митским обрасцима постоји сагласје? Са становишта надахнутости Тодоровићевим проучавањима могло би се казати и да је српски генетски мозаик „органска легура“ настала кроз хиљаде година, где су се стара вера и генетика преточиле у јединствену српску заветну нацију, а све то се вековима осећало кроз епску поезију и народно предање. Без хришћанства, међутим, по Тодоровићу, целокупно претхришћанско наслеђе нема никакав суштински смисао, нити крајње и сврховито утемељење, који су тако јасно били изражени у српској повести, почев од система представа и завета везаних за идеје о Новом Израиљу, Светом Српском Царству, Народу-Теодулу и Небеском народу.

Веза духовних и генетских кодова

Тодоровић у својим делима врши фасцинантну синтезу традиционалне етнологије и савремене популационе генетике, користећи егзактне податке да поткрепи своје теорије о идентитету. Један од његових посебних доприноса је анализа везе између мушке наследне линије (хаплогрупе) и обичаја Крсне славе. Он закључује да је Слава служила као својеврсни „чувар генетског кода“, јер је кроз векове прецизно дефинисала сродство и спречавала дезинтеграцију породичних и етничких заједница. Крсна слава је централни доказ нераскидивости везе генетског кода и духовног завета. Она није само црквено-народни празник, већ „**генетичко-духовни матични број**“ Срба. Она је маркер српског етноса и најпрецизнији етнолошки индикатор српског идентитета; **метафизички ДНК српског народа**, која преноси заветну свест кроз време. Кроз слављење истог светитеља вековима, чува се свест о заједничком биолошком претку и родовској припадности. Постоји значајна корелација између породица које славе исту Славу – а што је најпре виљиво код ретких слава – и њихове припадности одређеним генетским гранама (односно посебним варијантама општијих хаплогрупа). Слава функционише као духовни чувар генетске лозе, спречавајући асимилацију и заборав порекла. Она је „православизовани“ култ претка и мост преко којег су се древне представе о родоначелнику и заштитнику рода преточиле у хришћански оквир, чувајући тако континуитет српске заједнице од древних времена до данас. Свака слава је заправо локални завет једне породице или братства. У ширем контексту, систем слава чини мрежу која српски народ држи у стању сталне **духовне будности** и повезаности са „другим светом“ (прецима и Богом). Тодоровићева разматрања сугеришу да је слава „најтврђа

тврђава” српског идентитета. Као део нематеријалне културне баштине, она је призната и од стране UNESCO-а, што Тодоровић користи као међународно-правну потврду специфичности српског заветног пута, који доказује да је српски етнос **живи, органски систем**, а не вештачка творевина деветнаестовековних интелектуалаца.

Будућност српског опстанка

У делу *Са штитом или на њему*, Тодоровић предвиђа да ће опстанак Срба у 21. веку зависити од преласка из пасивног отпора у активну идентитетску офанзиву. Демографски пад није само економско питање, већ последица метафизичког „губитка смисла”. Повратак заветној свести он види као једини истински покретач биолошке обнове – јер народ који верује у своју надвременску мисију има и вољу за рађањем. Етнос ће преживети само ако се прихвати „штита” који већ поседује. То подразумева ослонац на породицу и традиционалне вредности као механизме заједништва. Користећи Гумиљовљеве концепте, Тодоровић упозорава да се српски етнос налази у фази великих искушења, али да – како би се могло рећи, сагласно Гумиљовљевим концептима – ипак поседује и „скривене резерве пасионарности”. Те резерве се активирају преко културе сећања, али и кроз институционалну подршку. Он будућност види у споју најсавременијих сазнања (попут популационе генетике и дигиталних архива) и древног наслеђа. Уједно, аутор заговара коришћење науке у демистификацији лажних наратива о Србима, чиме би се етносу вратило самопоштовање неопходно за опстанак. У суштини, његова прогноза је условно оптимистична: Срби имају „штит” (свој духовни код и завет), а од генерација које долазе зависи да ли ће га носити са поносом или ће на том штиту бити изнесени са позорнице историје.

Извори:

[1]) Тодоровић, Ивица: *Са штитом или на њему*.

<https://dais.sanu.ac.rs/handle/123456789/18048>,

<https://snc.rs/текстови/са-штитом-или-на-њему/>.

2) Тодоровић, Ивица: *Нападнути идентитет и могућности одбране*.

<https://dais.sanu.ac.rs/handle/123456789/18047>,

<https://snc.rs/текстови/нападнути-идентитет-и-могућности-одб/>

3) Тодоровић, Ивица: *Срби у Румунији I*.

<https://dais.sanu.ac.rs/handle/123456789/14225>,

<https://snc.rs/текстови/срби-у-румунји/>

4) Тодоровић, Ивица: *Осврт на феномен антисрбизма и неке његове последице*.
<https://dais.sanu.ac.rs/handle/123456789/10782>,